

מבט על, גיליון 683, 12 באפריל 2015

הדרישה להכרה איראנית בזכות קיומה של ישראל

אפרים קם

בעקבות גיבושה של הצהרת העקרונות להסכם לגבי תכנית הגרעין האיראנית, שהושגה בין שש ממשלותיהן של מעצמות המערב לבין איראן בתחילת אפריל 2015, הודיעה ממשלת ישראל שהיא דורשת, כי ההסכם הסופי עם איראן יכלול הכרה מצד איראן בזכות קיומה של ישראל. הנשיא אובמה מיהר לדחות את הדרישה. לדבריו, התנאי שמציגה ישראל נובע מחשיבה מוטעית, והיא דומה לדרישה שלא ייחתם הסכם עם איראן, אם זו לא תבצע שינוי בסיסי כולל של המשטר האיראני.

מותר להניח, שלו אובמה היה רואה סיכוי סביר שאיראן תקבל דרישה זו, היה מאמץ אותה ואכן דורש מאיראן הכרה בזכות קיומה של ישראל, כחלק מעסקת הגרעין. הכרה איראנית בזכות זו הייתה מקנה לממשל הישג חשוב משום שהייתה מסייעת לו להרגיע את החשש הישראלי מתהליך ההתגרענות של איראן ומצמצמת את הביקורת הישראלית על ההסכם, ממחישה כי אכן חל שינוי ממשי בעמדת איראן – לא רק בסוגיית הגרעין, ומציגה מענה חלקי גם מול הביקורת הפנימית בקונגרס ובתקשורת האמריקאית על התנהלות הממשל בשיחות הגרעין ונגד ההסכם המתקדם.

אולם, אובמה מצדו אינו רואה סיכוי שאיראן תקבל את הדרישה וחושש שניסיון להעלותה על סדר היום של שיחות הגרעין עלול לשבש אותן ולפגוע פגיעה קשה באפשרות הסבירה המסתמנת לגבש את ההסכם הסופי. בכך קבל הממשל שוב את עמדתה של איראן, שלפיה על השיחות להתמקד בסוגיית הגרעין והסנקציות שהוטלו על איראן בלבד, מחשש שמא הרחבת מסגרת השיחות תוביל לכישלון. מסיבה זו ויתר הממשל על דרישתו הראשונית לכלול בשיחות גם את סוגיית הטילים הבליסטיים שבידי איראן, לאחר שזו התעקשה שלא לדון בה בטענה, כי היא נוגעת לביטחונה הלאומי ולא לנושא הגרעין. מסיבה זו גם נמנע הממשל מלפנות לאיראן במהלך השיחות בעניין הסיוע הצבאי שהיא מעניקה לחות'ים בתימן, בטענה, כי העלאת הפרשה תוסיף קשיים בשיחות הגרעין, שהן קשות ומסובכות ממילא. ומאותה סיבה נמנע הממשל מלהעלות בשיחות את סוגיית זכויות האדם באיראן ואת עניין מעורבותה העמוקה של איראן בטרור במזרח התיכון ובזירה הבינלאומית. ברור שאיראן סירבה לדון בסוגיות אלה משום שאז הייתה נדרשת לווייתורים בהן, וכי התעקשותה שלא לעסוק בהן נבעה מהערכתה שהממשל ייסוג מדרישתו זו, כדי לא ליצור מתח נוסף סביב שולחן הדיונים ולשבשם.

סביר להניח, שדרישה אמריקאית להכרה איראנית בזכות קיומה של ישראל במסגרת הסכם הגרעין אכן תידחה על הסף על ידי המשטר האיראני, ובראש וראשונה על ידי המנהיג העליון חאמנהאי באופן אישי. היחס השלילי והשנאה כלפי ישראל הוכתבו על ידי מנהיג המהפכה האסלאמית באיראן, חומייני, עוד בטרם הגיע לשלטון, והתקבלו כמרכיב בסיסי וקבוע בתפיסתו הפונדמנטליסטית הרדיקאלית של המשטר האסלאמי. בראייתם של מנהיגי המשטר, וכפי שגישה זו השתקפה בהתבטאויותיהם של חאמנהאי והנשיא לשעבר אחמדי-נג'אד, לישראל אין זכות קיום כישות מדינית, משום שהיהדות אינה מסגרת לאומית, אלא דת בלבד.

שלילתה של זכות קיומה של ישראל מוצדקת בעיני ראשי המשטר, משום שהקמתה וקיומה כרוכות בעוול משולש בלתי נסבל בראייתם: דיכוי מיליוני מוסלמים תחת שלטון ישראל, שלילת זכויותיהם הלגיטימיות של הפלסטינים למדינה במלוא השטח של פלסטין, ושליטתה של ישראל באדמות הקדושות לאסלאם, ובעיקר בירושלים. מכאן חובת המוסלמים לשחרר את אותן אדמות מוסלמיות במלחמת מצווה ולא באמצעות הסדר מדיני, הפסול מכל וכל. בעיני חומייני, הכרה בישראל פסולה גם משום שהמדינה הוקמה על ידי האימפריאליזם המערבי כגוף זר בלב העולם המוסלמי, כדי לפצלו ולהחלישו וכדי לנצל את המדינות המוסלמיות. בעיניו, אין מקום לפשרה ולוויתורים במאבק עם ישראל, משום שזהו מאבק בין כוחות הצדק לכוחות העושק והכפירה. לכן חיסול ישראל ושחרור ירושלים הם חלק בלתי נפרד מהצלחתה הסופית של התנועה האסלאמית, והיא נובעת מעקרונות היסוד של המהפכה ושל האסלאם. הכרה בישראל תהיה אפוא בבחינת ערעור אחד מעמודי התווך של המשטר.

גם אם שלילת קיומה של ישראל, היא מרכיב יסוד בתפיסתו של המשטר האיראני, ולפחות של האגף הרדיקאלי, המנהיג אותו, אין פרוש הדבר בהכרח שלא ניתן לעשות דבר בעניין. אמנם אין להניח שההנהגה האיראנית הנוכחית תסכים להכיר בזכות קיומה של ישראל, אבל אין להוציא מכלל אפשרות שבעתיד תושג הבנה שקטה בין הממשל האמריקאי לבניה, אשר לפיה יפסיקו מנהיגי איראן להתבטא בדבר השמדת ישראל ולהכחיש את השואה. ממילא, הנשיא רוחאני עצמו נמנע מאז בחירתו מהכחשת השואה, מתוך הבנה שקודמו אחמדי-נג'אד שגה בעשותו כן. אבל, זהו אולי חזון לעתיד ובכל מקרה הממשל צפוי לא להעלות את הנושא במסגרת שיחות הגרעין ובטרם יושג ההסכם הסופי בהן. במבט רחוק יותר, אם השיחות יובילו להסכם סופי וזה יוביל לאווירה נוחה יותר בין ממשלות ארצות הברית ואיראן ואולי אף לדיאלוג נרחב יותר ביניהן על אודות נושאים אזוריים נוספים – כפי שאובמה מקווה – יתכן שהממשל האמריקאי יראה מקום להעלות את נושא ההכרה מצד איראן בזכות קיומה של ישראל. ובמבט רחוק עוד יותר, שינוי ביחסה של איראן לישראל עשוי לחול אם וכאשר תחול תמורה באופיו ובמהותו של המשטר האיראני – תמורה אפשרית, שעדיין אינה נראית באופק הקרוב.

למרות שמסקנת הניתוח היא, שבנסיבות הנוכחיות, בטרם ייחתם ההסכם הסופי, ממשל אובמה אינו מתכוון להעלות את הדרישה להכרה של איראן בזכות קיומה של ישראל, אין משמעות הדברים שלא היה מקום להעלאתה על ידי ממשלת ישראל. אדרבא, הסברה נכונה יכולה וצריכה להדגיש את הזיקה שבין המשטר הפונדמנטליסטי הרדיקאלי באיראן לבין קריאתו הפומבית להשמדת ישראל והימצאות נשק גרעיני בידיו – שהשגתו תיצור את האיום החמור לביטחונה של ישראל. הדגשתה של זיקה זו יכולה ליצור הבנה לדרישה לחבר בין ההסכם בסוגיית הגרעין להכרה מצד איראן בזכות הקיום של ישראל. גם אם הנשיא אובמה הזדרז לדחות על הסף דרישה זו – כנראה מתוך חשש שתיצור עליו לחצים פנימיים לקבל אותה – היא יכולה להתקבל בהבנה על ידי חלק ניכר מהקונגרס, מהתקשורת ומהציבור האמריקאי ולהקשות על הממשל לדחות אותה. ברור שהממשל יראה בכך ניסיון נוסף מצד ממשלת ישראל לתקוע מקלות בגלגלי השיחות ולהקשות על גיבוש ההסכם, ועדיין יש סיכוי שדרישת ישראל תיתפס על ידי רבים כצודקת והגיונית.